

Отримано: 14 листопада 2013 р.*Прорецензовано:* 2 грудня 2013 р.*Прийнято до друку:* 20 грудня 2013 р.

Гонта О. І., Жаворонок А. В. Лізинг як один із видів нетрадиційних банківських послуг: сучасний стан та перспективи розвитку / О. І. Гонта, А. В. Жаворонок // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 205–210.

УДК 336.717

JEL Classification: G21

Олена Іванівна Гонта,

*доктор економічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності
Чернігівського державного інституту економіки та управління,*

Артур Віталійович Жаворонок,

*аспірант, асистент кафедри грошового обігу і кредиту
Буковинського державного фінансово-економічного університету*

**ЛИЗИНГ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НЕТРАДИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У статті проведено аналіз сучасного стану діяльності комерційних банківських установ у сфері надання нетрадиційних послуг лізингу. Розглянуто основні тенденції розвитку нетрадиційних банківських послуг в Україні, досліджено їх роль на ринку фінансових послуг банківських і небанківських установ. Визначено основні проблеми та запропоновано шляхи вдосконалення операційної діяльності вітчизняних банків.

Ключові слова: банківська послуга, банківська операція, нетрадиційна банківська операція, ринок фінансових послуг, лізинг.

Елена Ивановна Гонта,

*доктор экономических наук, профессор, проректор по научной и международной деятельности
Черниговского государственного института экономики и управления,*

Артур Витальевич Жаворонок,

*аспірант, асистент кафедри денежного обращения и кредита
Буковинского государственного финансово-экономического университета*

**ЛИЗИНГ КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ НЕТРАДИЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

В статье проведен анализ современного состояния деятельности коммерческих банковских учреждений в сфере предоставления нетрадиционных услуг лизинга. Рассмотрены основные тенденции развития нетрадиционных банковских услуг в Украине, исследованы их роль на рынке финансовых услуг банковских и небанковских учреждений. Определены основные проблемы и предложены пути совершенствования операционной деятельности отечественных банков.

Ключевые слова: банковская услуга, банковская операция, нетрадиционная банковская операция, рынок финансовых услуг, лизинг.

Olena Ivanivna Honta,

*Doctor of Economics, Professor, Vice-Rector for Research and International Activities
of Chernihiv State Institute of Economics and Management,*

Artur Vitaliiovych Zhavoronok,

*Postgraduate, Assistant Lecturer of Department of Finance and Credit
of Bukovina State Finance and Economics University*

**LEASING AS THE TYPE OF ALTERNATIVE BANKING:
CURRENT STATUS AND FUTURE DEVELOPMENT**

In the article investigated the current state of banks in providing innovative services – leasing. Analyzed the main development trends in non-traditional banking services in Ukraine, studied their role in the financial services banking and non-banking institutions. Defined the main basic problems and suggests ways to improve the operations of domestic banks.

Keywords: banking service, banking operation, non-traditional banking operation, market of financial services, leasing.

Актуальність проблеми. В сучасних умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються у сфері господарських зв'язків нашої держави, необхідною умовою сталого економічного розвитку є підвищення конкурентоспроможності банківської системи, зокрема банківського сектора. Зважаючи на те, що нестача обігових коштів у реальному секторі економіки істотно гальмує розвиток господарських взаємовідносин, фінансове ресурсозабезпечення економічного розвитку неможливе без використання сучасних нетрадиційних банківських операцій, зокрема – лізингу.

Проте в цілому для України, лізинг – досить нова форма економічної активності. На практиці поки використовуються лише окремі прийоми і методи лізингової діяльності, недостатньо відпрацьована її нормативно-правова база, незавершене формування лізингової інфраструктури. Тим часом, лізинг володіє великим потенціалом для подальшого оновлення багатьох галузей економіки, містить альтернативні форми підприємницької активності. У світовій практиці лізинг визнається одним з найбільш ефективних інструментів взаємозв'язку фінансового і реального секторів економіки. Розвиток комерційного банку пов'язаний з розширенням його кредитної та інвестиційної діяльності, використанням лізингових технологій та створенням нових банківських продуктів. Сьогоднішня практика використання лізингу українськими комерційними банками свідчить, по-перше, про існування стійкого інтересу їх до лізингу і, по-друге, про підвищення ролі банків у лізингових угодах, які створюють свої власні лізингові компанії, диверсифікують свою діяльність. Водночас у сучасній вітчизняній науковій літературі дослідження банківського лізингу та його природи представлено недостатньо. Так, у роботах про лізинг банку приділяється роль кредитора лізингодавця, а в працях, присвячених вивченню банківської діяльності, лізингові операції комерційного банку традиційно належать до числа посередницьких. Відставання теорії від практики визначає актуальність теми поданої статті.

Активне впровадження лізингу може дати відчутний поштовх структурній перебудові реального сектора економіки. Проведення лізингових операцій не вимагає від лізингоодержувачів одномоментного витрачання великих фінансових ресурсів на придбання основних засобів. Лізинг є ефективним способом реалізації продукції підприємств, що виготовляють основні засоби. Тому лізинг як вид інвестування та реалізації продукції досить поширений у всьому світі.

Наслідки глобалізації вимагають досягнення міжнародних соціально-економічних стандартів, а оскільки головну роль у фінансуванні інноваційного розвитку підприємств відіграє грошово-кредитний сектор банківської системи, то саме конкурентоспроможність банківської системи, зокрема різноманітність нетрадиційних видів банківських послуг, може забезпечити стабільний рух обігових коштів та створити сприятливий клімат для економічного зростання держави.

Аналіз основних наукових досліджень і публікацій. Необхідності та актуальності розвитку нетрадиційних банківських послуг присвячена широка низка авторських публікацій О. Р. Циганова, Т. Д. Косова, А. М. Мороза, Б. В. Луців, М. І. Савлука. Природа лізингу досліджувалася низкою авторів, як іноземних, так і вітчизняних, що розглядають сутність і значення лізингу, форми його прояву. Різноманіття напрямів дослідження характеризується тим, що лізингова активність оцінюється з різних кутів зору: з позицій кредиту, інвестицій, оренди, фінансової і банківської діяльності, а також фінансового менеджменту. Великий внесок у розвиток наукової думки в цьому напрямку внесли зарубіжні дослідники. Серед них потрібно виділити Д. У. Блекуелла, Р. Гранта, Д. С. Кідуелл, Р. Л. Петерсона, Х. Й. Шпітлера, що досліджували лізинг як фінансовий інститут. Роуз Пітер розглядає лізинг як один з інструментів ефективного банківського менеджменту. Питання використання лізингових інструментів у різних сферах економічної діяльності досліджувалися в роботах П. Балтус, Б. Майджер, В. Хойера. Лізинг з позицій фінансового менеджменту розглядається в працях Дж. Арнольда, Ю. Брігхема, Л. Гапенські, Р. С. Хіггінса, а взаємозв'язок лізингу і банківських інструментів знайшла відображення в роботах Е. Дж. Джонса, К. Д. Кемпбелла, Р. Дж. Кемпбелла. Серед вітчизняних авторів, що займалися безпосередньо питаннями лізингу, потрібно спеціально виділити: О. Б. Васильчишину, О. Гетьман, М. С. Кравченко, В. І. Капрана. Проте, незважаючи на наявність безлічі розробок у сфері різнопланових аспектів лізингу, розвиток наукової думки в галузі банківського лізингу не дозволяє повністю вирішити порушені в цій роботі проблеми. Це в першу чергу пов'язано з суперечливістю поглядів на природу банківського лізингу.

Метою і завданнями роботи є аналіз сучасного стану банківської системи України у сфері надання нетрадиційних банківських послуг, зокрема – лізингу, висвітлення основних тенденцій його розвитку, окреслення проблем та визначення напрямів удосконалення нетрадиційних інструментів кредитної діяльності вітчизняних банків.

Викладення основного матеріалу. Комерційні банки нині здійснюють широке коло операцій та послуг. Концентруючи в собі основну частину кредитних ресурсів та виконуючи широкий спектр банківських операцій і фінансових послуг, банки активно впливають на розвиток господарських відносин

та економіки в цілому. Нетрадиційні види банківських послуг широко використовуються в економічно розвинутих країнах. Виникнення та подальший розвиток нетрадиційних банківських послуг зумовлені багатьма причинами. Зокрема, це:

- зниження рівня дохідності традиційних банківських операцій та послуг;
- збільшення конкуренції між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами, а також між самими комерційними банками;
- залучення нових клієнтів з метою розширення та вдосконалення структури ресурсної бази комерційних банків;
- необхідність підвищення якості обслуговування своїх клієнтів комерційними банками;
- пошук нових клієнтів та відновлення довіри населення до банківської системи в цілому, як одна із проблем подолання складних наслідків економічної кризи;
- диверсифікація банківських доходів, зокрема шляхом збільшення в них частки непроцентних доходів, включаючи комісійні доходи;
- необхідність підвищення платоспроможності та ліквідності банку.

До нетрадиційних банківських послуг можна зарахувати: лізинг, факторинг, трастові (довірчі) послуги, операції з дорогоцінними металами, гарантійні, посередницькі, інформаційні та консультаційні послуги, а також фінансовий інжиніринг [3].

Сьогодні з усіх нетрадиційних видів банківських послуг саме лізинг є найбільш актуальним. Економічний зміст цієї операції викладено у Законі України «Про банки та банківську діяльність» [2], Господарському кодексі [1], де в статті 292 вказується, що лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізинооодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізинооодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізинооодержувачем періодичних лізингових платежів.

Світова практика виділяє дві моделі розвитку лізингового бізнесу: європейську та американську. Європейська модель передбачає створення великих вузькоспеціалізованих компаній, які, як правило, були створені великими банками і згодом можуть від них відмежовуватися. В американській моделі компанії утворюються приватними підприємцями без участі банків.

Вітчизняний ринок лізингу розвивається за європейською моделлю, адже більша його частина (близько 80%) контролюється комерційними банками. Підтвердженням такого факту є дані Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» [6], де чітко видно, що рейтинг очолюють лізингові компанії, підконтрольні банкам.

Таблиця 1
Рейтинг лізингових компаній за результатом першого півріччя 2013 року

№ з/п	Назва лізингової компанії	Лізинговий портфель, млн. грн.
1	ВТБ Лізинг Україна	2875,970
2	Райффайзен Лізинг Аваль	2214,636
3	ОТП Лізинг	1852,484
4	Український Лізинговий Фонд	1599,717
5	УніКредіт Лізинг	1322,008
6	ІНГ Лізинг Україна	709,600
7	Порше Лізинг Україна	536,215
8	Перша лізингова компанія (ALD Automotive)	536,215
9	Хюпо Альпе-Адріда-Лізинг	435,450
10	Сканія Кредіт Україна	316,00

Законом України «Про банки і банківську діяльність» [2] визначено, що банки можуть самостійно здійснювати лізингові операції на підставі ліцензії Національного банку України. Для банківських установ надання лізингових послуг є безпечною операцією, оскільки вона ґрунтується на принципах цільового використання кредиту та його забезпечення ліквідною заставою. Займаючись лізинговою діяльністю, банки мають такі переваги:

- диверсифікація портфеля банківських послуг;

- вигідне вкладення коштів шляхом фактичного кредитування прибуткових інвестиційних проектів;
- зниження кредитних ризиків, оскільки предмет лізингу є у власності банку;
- розширення власної конкурентоспроможності, що можливе за рахунок розширення переліку наданих послуг;
- зниження втрат банку від зростаючих темпів інфляції;
- розширення власної клієнтської бази за рахунок залучення тих клієнтів, видача кредиту яким є неможливою за рахунок певних кредитних обмежень або відсутності кредитної історії [4].

Окрім перелічених вище переваг використання лізингових операцій, варто зазначити ще чинники, що стимулюють інтерес комерційних банків до використання лізингових операцій, якими є: ринкові, економіко-фінансові, інфраструктурні, чинники ризику.

На сьогодні лізинг стає інструментом сучасної кредитної діяльності банку завдяки великій інфраструктурі лізингових послуг, які супроводжують цю форму кредитування. Багато елементів цієї інфраструктури формуються незалежно від банківської системи, інші ж елементи спочатку виникають і функціонують у розрахунок на банківське кредитування. Тому в результаті взаємодії банківської та лізингової сфер складається єдине, цілісне утворення – система банківського лізингу – банківсько-лізинговий комплекс. Банківсько-лізинговий комплекс містить внутрішню і зовнішню інфраструктуру [8]. Внутрішня інфраструктура включає всі підрозділи банку, що забезпечують проектування, організацію та реалізацію різноманітних лізингових послуг, що надаються конкретним клієнтам. Зовнішня інфраструктура визначається вибором оптимальної кількості учасників лізингової угоди залежно від застосовуваної лізингової технології. При цьому всі учасники поділяються на дві групи: структурні й підструктурні. Структурні суб'єкти створюють саму конструкцію лізингових відносин (лізингодавці, продавці предмета лізингу, лізингоотримувачі, лізингові компанії та банки). Підструктурні суб'єкти лізингових відносин роблять допоміжні послуги для реалізації економічних інтересів суб'єктів лізингових відносин (страхові, консалтингові компанії, лізингові брокери та ін.).

Існують різноманітні варіанти банківської участі в лізингу. Найпоширеніша їх класифікація: пряма і непрямая участь. Залежно від ступеня активності банку в лізинговій угоді і форми банківського лізингового продукту пропонується поділ банківських лізингових операцій на універсальні, клієнтоорієнтовані та ініційовані лізингоодержувачем або лізинговою компанією. Рациональна модель організації банківського лізингу передбачає використання схеми партнерства з обмеженою відповідальністю, в якій комерційний банк зосереджується на функції «стратегічного партнера».

З теоретичних позицій зміст банківської лізингової діяльності найбільш повно може бути розкрито через аналіз взаємопов'язаних категорій банківського лізингового продукту і банківської лізингової технології. Визначення банківського лізингового продукту відбувається за допомогою виділення чотирьох його «зрізів». На першому «зрізі» досліджуються особливості ринку банківських лізингових продуктів і характер конкуренції на ньому. Другий «зріз» характеризується комплексом банківських операцій і послуг, через які здійснюється банківська лізингова діяльність і досягається задоволення потреб клієнта. На третьому «зрізі» відбувається інжиніринг банківського лізингового продукту – розробка моделі продукту за допомогою особливого набору методів і прийомів. Четвертий «зріз» присвячений оцінці ефективності розробленого банківського лізингового продукту. Банківська лізингова технологія – модель проведення банківських операцій, деталізована до сукупності методик, що регламентують дії служб банку та окремих виконавців [4].

Практика використання лізингових операцій комерційними банками України виявила їх безсумнівні переваги для всіх його учасників. Стрімка динаміка розвитку лізингових відносин (рис. 1) спонукала банки відокремлювати лізинг як банківську послугу та заснувати власні лізингові компанії (окрім першого кварталу 2013 року).

Створення банком власної лізингової компанії вирішує одну з найголовніших проблем, з якими стикаються лізингові компанії в процесі своєї діяльності – пошук джерел фінансування для реалізації власних проектів [7]. Кредитуючи дочірню лізингову компанію, банк може відкривати перед нею доступ до стабільного та довготермінового фінансування, завдяки чому останні отримують значну конкурентну перевагу, а банк, своєю чергою, отримує додаткове джерело прибутків та сприяє диверсифікації ризиків і підвищенню ліквідності.

Нині лізингові операції, довівши свою ефективність для лізингоотримувачів та прибутковість для лізингоотримувачів, активно застосовуються в різних галузях вітчизняного господарства (рис. 2).

За підсумками першого півріччя 2013 року найбільшими споживачами лізингових послуг є: транспортна галузь (вартість договорів станом на 30.06.2013 – 24157,5 млн грн), сільське господарство (10440,8 млн грн), будівництво (2079,2 млн грн), сфера послуг (2144,9 млн грн).

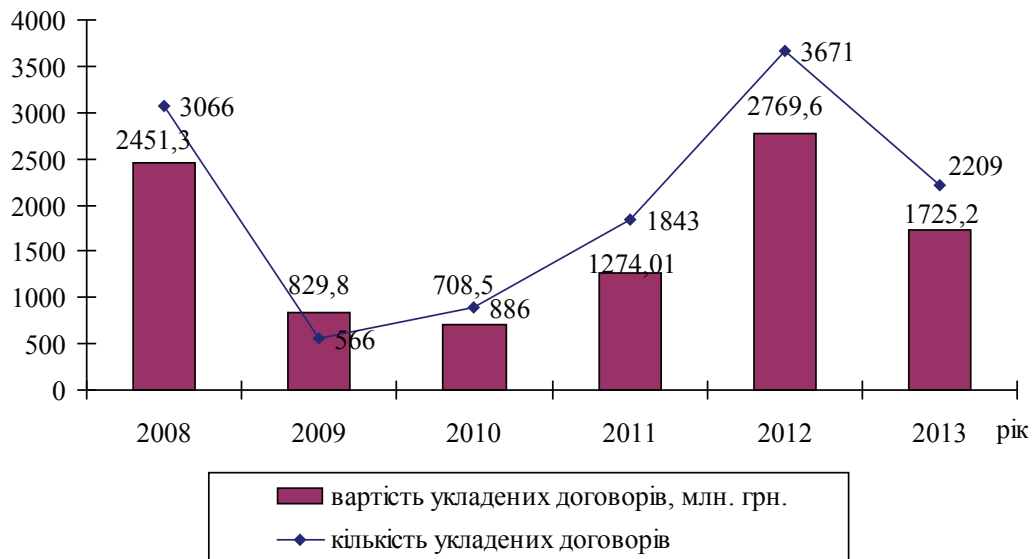

Рис. 1. Динаміка кількості та вартості укладених договорів фінансового лізингу за I квартали 2008–2013 років

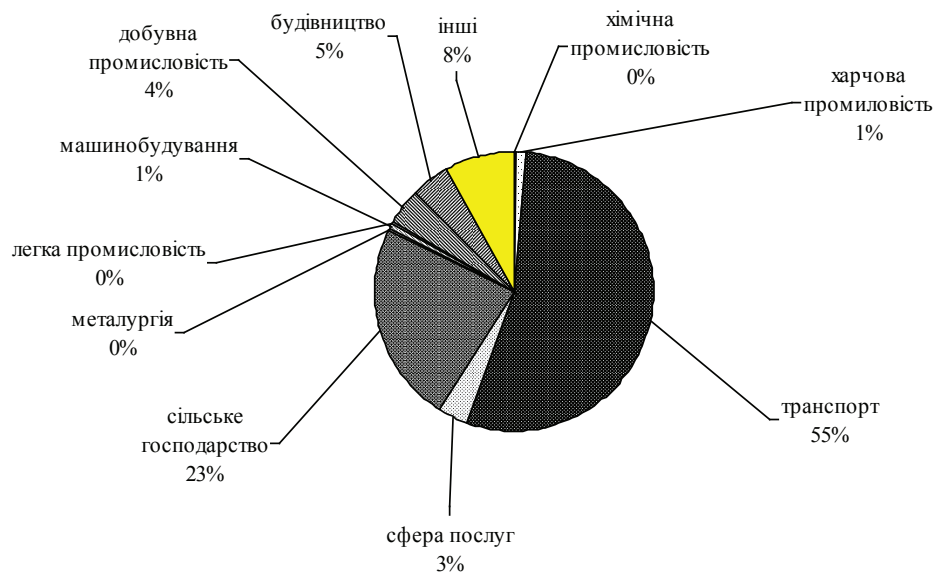

Рис. 1.2. Розподіл вартості чинних доходів фінансового лізингу за галузями станом на 30.06.2013 (млн. грн.) [5]

Лізингові операції набувають популярності, проте існують проблеми, що перешкоджають розвитку лізингових відносин в Україні:

- законодавчі неузгодженості щодо трактування лізингових операцій;
- несформованість на загальнодержавному рівні політики перспектив подальшого розвитку лізингового кредиту;
- слабка державна підтримка, відсутність пільг, у тому числі для структур, готових надати довгострокове кредитування.

Висновки. Інтеграція України до світових господарських зв'язків вимагає розширення методів комерційної діяльності суб'єктів господарювання. Банкам, які є основними інструментами грошово-кредитного регулювання ринку, для ефективного підвищення конкурентноздатності банківської системи

необхідно активно впроваджувати у свою діяльність нетрадиційні банківські послуги, зокрема – лізинг. Цей вид операцій довів свою ефективність та вигідність для всіх учасників ринків.

Під час дослідження були отримані такі основні результати: специфічною рисою лізингу, що робить його перспективною формою економічної діяльності, є здатність організувати реалізацію інтересів низки різноманітних економічних агентів; інтерес комерційних банків до лізингу стимулюється низкою чинників: ринковими, економіко-фінансовими, інфраструктурними та зниження ризиків.

Саме нетрадиційні види банківських послуг дають змогу банку розширити коло клієнтів, диверсифікувати ризики, а все це, своєю чергою, позитивно впливає на розвиток грошово-кредитної сфери держави.

Аналіз сучасного стану фінансових послуг показав, що лізинг поступово набуває популярності, стаючи перспективним напрямом банківської діяльності, адже нині найреальнішими суб'єктами господарювання, які можуть надавати лізингові послуги, незважаючи на необхідний накопичений капітал, можуть виступати лише банківські установи. Тому, зважаючи на це, зараз вітчизняна банківська система рухається в напрямі створення підконтрольних, дочірніх лізингових компаній.

Література:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Косова Т. Д. Банківські операції : навч. посібник / Т. Д. Косова, О. Р. Циганов. – К. : Центр учбової літератури. – 2008. – С. 9–10.
4. Луців Б. Л. Сучасні аспекти лізингової діяльності банківських установ в Україні / Б. Л. Луців Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1 (13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2012_1/12_1_40.pdf.
5. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 6 місяців 2013 року / Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uul.com.ua/files/Q1_2013_ukr.pdf.
6. Рейтинг лізингових компаній за результатами першого півріччя 2013 року / Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uul.com.ua/stat/ranking/rating_h1_2013/.
7. Сухаревич В. Т. Банк як об'єкт лізингових відносин / В. Т. Сухаревич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/19_8/258_Suchatrewycz_19_8.pdf.
8. Справочник финансовых и экономических терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ricardo.com.ua>.